

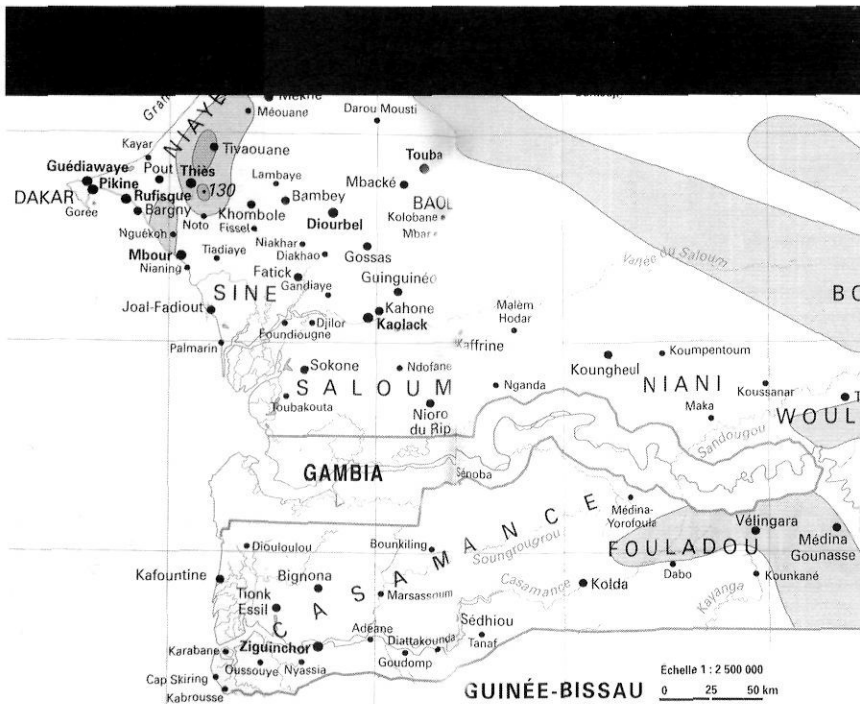
un país que vol guanyar el futur

Pau **Lanao** / Pep **Caballé** — Són les sis del matí d'un dia de principi de setembre. A Sanghare, un dels seixanta-un pobles que integren la comunitat rural de Saare Kolly Salle, situada prop de Passa, a deu quilòmetres de Velingara, una ciutat del departament de Kolda, a la regió de Fouladou al Senegal, la pluja de l'*hibernage* (paraula que defineix l'època de pluges a la costa de Guinea) ha esborrat els camins i ha fet florir els camps, i ha donat nova esperança a una noia de catorze anys que avui s'aixeca disposada a viure una petita festa, en la qual es barreja el sentiment màgic i l'aplicació pràctica que demostra la relació íntima i constant dels humans i els animals.

La Fatou, que és filla de Koba, responsable d'una de les famílies principals del poblat, avui trencarà la rutina que l'obliga a netejar l'estança, ajudar la mare a preparar la farina de blat de moro, un martiri de més de tres hores de picar amb el morter per xafar el gra que acompanyarà el mill o l'arròs en els àpats de la jornada, per després munyir les vaques, rentar els atuells de cuina i la roba, o atendre els més petits de la casa. Són més de quinze hores de feina continuada, però avui, tot és diferent, avui les històries dels ancians es barregen amb els costums ancestrals i l'acte de donar sal a les vaques esdevé un procés d'iniciació en què animals i homes semblen recuperar l'esperit més íntim d'una ètnia ramadera, els fula o peul, que, superats pel temps i la història, intenten mantenir la pròpia idiosincràsia, tot i saber que el seu poble, integrat per sis milions de persones, ha d'enfrontar-se a la dominació cultural i política que impulsen els wòlof, manding o serer.

Les vaques són els animals emblemàtics de Fouladou. A part de ser un barem de riquesa, per als fula són companys de viatge en el trànsit pel món.

El Fouladou és una regió que ocupa la que es coneix com Alta Cassamence, una zona situada entre Gàmbia i Guinea Bissau, on es manté la identitat ferma i la cultura intenta no perdre el futur.

Saré Kolly Salle està situat a nou quilòmetres de Velingara, la capital d'un dels sis departaments en què es divideix el departament de Kolda.

El monde o la festa ancestral

Avui se celebra el *monde*, nom fula que defineix l'acte de donar sal a les vaques, que no tan sols recull el sentiment d'unitat de vida amb l'animal i les plantes, sinó que se sent en comunió amb ells, com ho demostra el fet que una de les llegendes de la zona hagi cristal·litzat en dos grans arbres units pel tronc i tocats per un llamp que representen dues noies joves i maques que, segons recullen els avis, van ser convertides en fusta després de riure's d'un home vell.

Malgrat la pluja, persistent i calenta, tots els membres de la família de Koba s'han aixecat més d'hora del compte per preparar una barreja d'arrels de laca, sal, aigua i palla que, després d'una breu oració, es mesclarà amb les darreres fulles dels arbres, per saciar tant la curiositat dels homes com el desig dels animals.

A la Fatou, que assisteix al *monde* acompanyada dels més petits i dels joves de la casa, els ancians li han explicat que s'han de fer tants forats a la terra com vaques volen abeurar i que la primera que arriba a beure pateix una metamorfosi tan espectacular que per un minut rep tant l'ànima d'un home com el do de la profecia, la qual cosa no tan sols li permet parlar amb la veu d'un dels avantpassats, sinó que, després de trobar l'interpret, un *griot* especialitzat en el llenguatge del rumiant, els sobrevinguts i temporals dons profètics la porten a endevinar com anirà l'anyada, qui viurà o qui morirà, quina serà la sort de les famílies, si les collites seran bones, si degut als casaments, als bateigs o les defuncions es sacrificaran membres del ramat, o si hi haurà problemes amb la gent que està a l'emigració.

Els bramuls anuncien que les banyes-llargues, les frisones, els búfals i els zebús flairen la barreja a molts quilòmetres de distància. L'espectacular estampida confirma l'estreta relació dels ramaders amb la terra, amb els arbres, amb les plantes, la pervivència de les creences heretades de la relació ancestral amb la comarca, la natura, el sol o els rius que ni el procés d'isla-

mització ha pogut esborrar. Un descontrol controlat que és motiu de celebració per una comunitat que santificarà el dia bevent tan sols llet o menjant els seus derivats. També fa un exercici de memòria i història, i així, els més ancians del poblat, gent com Mamadou, expliquen relats del passat, pregunten als nousvinguts si els ha agradat la festa i recorden que el seu és un poble amb un alt sentit de l'autoestima, on les persones dominen el temps, i en aquest camp és molt més important el que es destina a l'amistat, a la conversa o a la vida que al treball.

A tocar la carretera habitada per burros i cardsrapides

A la mateixa hora, dos quilòmetres més avall, a Saare Kolly Salle, a tocar la carretera —habitada per burros, bestiar, *cardsrapides* (furgonetes atrotinades convertides en línies més o menys regulars) i grans camions— que uneix Dakar i Koundara, quatre grups de dones que s'han organitzat en el si de la comunitat rural han iniciat una campanya de plantacions de papaies, llimoners o tarongers, pensada per lluitar contra la desforestació i la manca de pluja que en els darrers anys ha marcat el cicle vital de la zona.

Sota el desert del Sàhara

El lector pot descobrir que hem anat a l'Àfrica, un dels continents més grans i desconeguts del planeta. Hem arribat fins a la costa de Guínea. A sota el desert del Sàhara, a un país conegut com el Senegal, format per planes poc elevades i tallat al nord pel riu Senegal i al sud pel Gàmbia i el Casamance. El Senegal té 197.000 quilòmetres quadrats i una població propera als deu milions de persones, majoritàriament musulmana, el 90%, mentre que un 6% té creences animistes i el 3% és cristiana. La llengua oficial és el francès, però allà es parlen diferents idiomes: el wòlof, el manding, el serer, o el fula... Les temperatures a l'interior són altes i més temperades a la costa, on es concentra

L'estació d'autobusos uneix Velingara amb el món i això li atorga categoria si tenim present que la regió és una de les més oblidades i pobres de tot el Senegal.

El mercat de Velingara és el gran centre comercial d'una zona on els camins comercials encara són molt complicats i la gent es refia de la producció pròpia per poder tirar endavant.

A Saare Kolly Salle s'ha donat un petit canvi, però molt important: les dones s'han fet responsables del cultiu dels horts i això els permetrà trencar un cercle de gana.

la major part d'una població que en un 42,3% està urbanitzada. Al nord plou poc, 350 mm, mentre que al sud ultrapassen els 1.550 mm. La seva economia està basada en l'agricultura, activitat en la qual treballa el 80% de la població i massa sovint està pendent de l'estat d'una meteorologia que en els darrers anys ha canviat i provocat una manca de pluges que ha portat la fam, l'endeutament dels productors i l'abandonament de les estructures rurals a moltes regions.

El Fouladou i la Casamance

Situada a una de les parts més pobres del Senegal, el Fouladou forma part de la zona que els portuguesos van batejar com Casamancia —on avui encara hi ha una guerra activa—, entre Gàmbia i les dues Guinees, o sigui l'espai situat entre Mauritània i Nigèria, on l'any 1000 després de Crist va aparèixer l'imperi de Ghana, que arran de la invasió dels almoràvits (una de les sectes més bel·licoses de l'Islam) l'any 1076 es va fragmentar en petites unitats tribals, entre altres, el regne de Tekrur. Entre el 1230 i el 1255, a l'alta vall del Níger i sota el regnat de Bajo Sundiata, va sorgir un altre gran imperi, el de Mali, que va integrar el territori del Senegal. Al segle XIV, quan va caure l'imperi va esdevenir el regne Dyolof, un projecte amenaçat que a mitjan segle XVI es va escindir en quatre: Dyolof, Walo, Cayol i Baol. Al segle XV els portuguesos es van instal·lar a Gàmbia i a Casamance, els holandesos van construir dos forts a l'illa de Goree, mentre que els francesos i els anglesos van freqüentar la desembocadura del riu Senegal. El 1659 es va fundar Sant Louis, establiment francès destinat al comerç. Així va ser com va canviar definitivament la història d'aquesta part del món. Tradicionalment ha estat una zona oblidada per unes autoritats precoloniales, colonials i postcoloniales que, seguint la dinàmica marcada des del temps de l'esclavisme, es van bolcar a desenvolupar la costa.

Davant de Dakar, l'illa de Goree, amb les seves construccions colonials,

la casa dels esclaus o els forts de defensa ens ensenya els rèdits guanyats pels europeus i alguns reis amb el comerç desigual, o sigui el gegantesc tràfic que es va engegar entre Europa, Àfrica i Amèrica. Al llarg de quatre segles, entre dotze i quinze milions d'homes van ser transportats en els fons de les bodegues dels vaixells —entre un milió i mig i dos hi van morir— com a mercaderies a través de l'oceà Atlàntic. Eren africans negres, canviats al continent per productes insignificants, que van ser transportats a Amèrica en un dels majors crims, encara no jutjat, que s'ha comès contra la humanitat. El 1650, l'increment de la demanda i la persistència dels europeus oferint armes de foc va fer que el tràfic esdevingués una empresa organitzada en interès propi d'una sèrie de grans regnes que van sorgir a la costa de Guinea.

Efectes revolucionaris

Va ser al llarg d'aquest període que a l'Àfrica occidental aquest comerç, que es va conèixer com a comerç triangular de l'Atlàntic, va tenir efectes revolucionaris, ja que va desplaçar els centres de riquesa i poder des del Sudan fins a la costa.

Es dividia en tres etapes. La primera d'Europa a Àfrica. Els negrers anaven a buscar esclaus a la costa d'Àfrica entre Goree (situada davant de Dakar) i Mozambic. Allà les persones es canviaven per productes manufacturats venuts als caps de les tribus: llana, aiguardent, rom, barres de ferro, barrils de pólvora, fusells, vidre...

A la segona etapa, Àfrica-Amèrica, es transportaven els esclaus en vaixells per vendre'ls al Brasil, a les Antilles o a qualssevol de les tretze colònies situades a la costa est dels Estats Units. La tercera etapa era Amèrica-Europa. Un cop venuts els esclaus, els vaixells dels negrers tornaven a Manchester, Liverpool, Lisboa o Barcelona amb les bodegues plenes de productes tropicals. El benefici era triple. A l'Àfrica s'obtenien els carregaments de fusta d'eben (nom púdic donat als esclaus) a canvi de manufactures europees, a Amèrica es completava el

negoci amb la venda dels que havien sobreviscut en la travessa atlàntica, els quals canviaven per productes tropicals, que no tan sols eren apreciats per la metròpoli, sinó que de retruc l'ajudaven a consolidar tant la moneda com el poder.

No es pot oblidar que fins a mitjan segle XVIII tots els homes que es dedicaven a aquest negoci tenien la consciència tranquil·la. Una mentalitat estructurada sobre arguments bíblics presenta l'esclavitud com a càstig (pels que la patien) i una benedició (els mateixos, però salvats per la seva conversió a la fe cristiana) alhora, i per tant, un dels elements indispensables del gran comerç internacional. Més tard, quan aquesta teoria va quedar sense fonament, es va trobar una justificació antropològica, la que recollia la inferioritat de la raça negra. Es va intentar fer creure a la humanitat que, per naturalesa, una part del homes eren superiors als altres, es van trobar nous arguments per segregar les persones —el 1816 es van votar a Nova Orleans les primeres mesures segregacionistes entre blancs i negres— i es va instaurar el racisme com a model de dominació i de legitimació de l'explotació.

Ocupació del Senegal

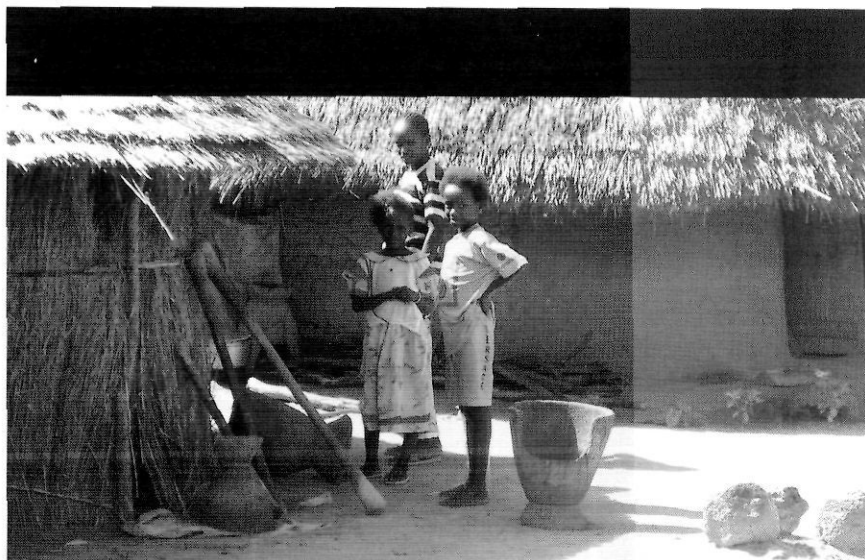
La història no es va aturar aquí, sinó que entre el 1854 i el 1865 els francesos van decidir ocupar tot el Senegal. Sota les ordres de Faidherbe, després de les batalles contra El-Haj Umar a Medina (1857) i Lat-Dior a Cayor, el 1890 van establir les actuals fronteres. Es va entrar en una era coneguda com a colonialisme que no tan sols va repartir Àfrica des dels despatxos, sinó que va convertir l'explotació de les nacions i els pobles per part d'Europa en un dels motors de l'economia a casa nostra i en causa de destrucció sistemàtica d'una societat que encara no s'havia refet dels estralls de l'esclavisme. Els pobles d'Àfrica es van trobar amb l'acció d'uns colonitzadors que no tan sols els van fer perdre la sobirania, sinó que van veure tallada l'evolució econòmica, històrica i social, la qual cosa es va traduir en un

endarreriment que encara avui marca l'evolució d'aquesta societat.

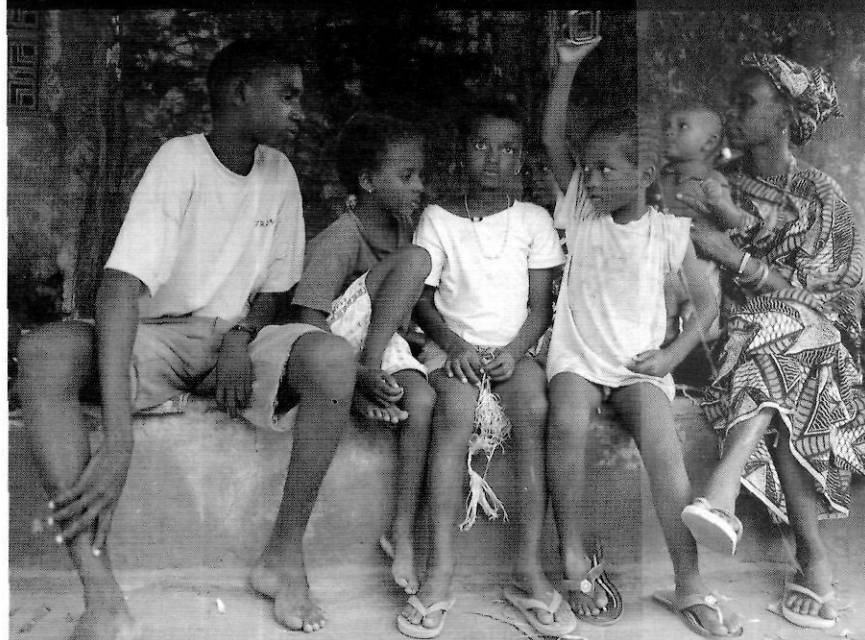
A Senegal, les capes dirigents paganes s'havien reservat el dret a la captura i la venda d'esclaus i havien deixat el control del comerç als musulmans. Els europeus havien construït Saint-Louis i Goree, ciutats originàries de francesos, negres, lliures i esclaus, que traficaven al llarg del riu, però quan va baixar la demanda a la costa i per tant la renda de les classes dirigents, aquestes es van veure impulsades a incrementar les conquestes, les exaccions i les lluites armades. Després de la revolució del 1848 que va abolir l'esclavitud, els senegalesos van passar a ser ciutadans de segona classe de l'Imperi amb dret a enviar un diputat a París —fins al 1892, els francesos no van aconseguir dominar la major part del país— alhora que els musulmans, que van protagonitzar les revoltes *morabites* contra els exèrcits de les antigues autoritats, es van presentar com els ideòlegs de la resistència i la dominació europea.

Convençuts de la superioritat de la civilització occidental i de l'abast universal de la seva cultura, a partir del segle XIX els colonitzadors van apostar per una difosa idea de l'imperi que sota el lema «La pau francesa» pretenia superar la contradicció entre democràcia i colonització transformant cent milions d'individus en ciutadans. Senegal va esdevenir camp d'experimentació i projecte pioner, però allà es va donar la paradoxa que els teòrics de l'assimilació no estaven disposats a assumir les responsabilitats, ni a admetre les conseqüències, que entre altres coses haurien canviat, i molt, els organismes representatius dels governs centrals.

L'era colonial va durar poc temps, però va engegar i accelerar una sèrie de processos que encara avui tenen continuació. Si per una banda va precipitar el procés de modernització social i econòmica que ja havia començat, per l'altra la veritable novetat es va situar en el terreny polític, ja que l'arbitrària participació del continent va comportar la pèrdua de la sobirania per a molts africans, la creació de nous estats colonials i d'un

Dues nenes al costat d'una tassa del morter destinat a xafar gra, ja sigui mill o blat de moro, tasca que els hipoteca entre sis i set hores del dia.

El Fouladou està habitat per una població jove i dinàmica que està mirant un nou futur. Si no, sabem que molts joves no tenen altra sortida que la migració.

Quan plou als poblats com Sanghare, els camins es tornen pistes de fang, però la gent sap que la pluja és la garantia que els camps tiraran endavant.

mapa polític que tenia poc a veure amb la realitat. Si en el període pre-colonial el nombre d'unitats polítiques arribava fins a deu mil, la partició la va reduir a menys de quaranta. Els actuals estats.

Lluny dels centres de decisió

Una de les regions que es va veure afectada per la redistribució feta des del despatxos d'Europa va ser Fouladou, que, després de viure quatre segles sota la dominació manding, a mitjan segle XIX la revolta dels seus reis —entre els quals destaquen Moussa Molo— va aconseguir una curta independència i la donació de terres a la classe dirigent de la regió. Allò no va trencar un cicle econòmic marcat per l'agricultura de subsistència, ni fou rectificat durant el període del Senegal independent, quan, tot i la construcció de l'Estat impulsada primer per Senghor, després per Diouf i avui per Wade, el Fouladou va entrar en el cercle viciós segons el qual no tan sols no es va poder deslliurar de la influència de la potència colonial, sinó que es va trobar que, massa sovint, l'ajuda enviada des d'Europa havia actuat com a instrument per perllongar la seva influència, i més si es té present que el flux de capitals sempre s'ha fet en benefici del centre i ha provocat el bloqueig del que al Tercer Món es coneix com a desenvolupament del subdesenvolupament.

El Fouladou, tal i com diu el nom, és el país dels fulas, un poble, com els catalans, amb història pròpia, que manté la pròpia llengua, la pròpia cultura i les pròpies tradicions, però que també està situada lluny dels centres de decisió, ja sigui de la costa o de la ciutat de Touba, on es concentra el poder dels *marabouts*. Això es tradueix en el fet que aquí, on el 95% de la població es dedica a l'agricultura, és on hi ha els pitjors serveis i infraestructures. També s'hi concentra una elevada taxa de pobresa, la qual cosa fa que molts dels seus joves, quasi sempre els més preparats, si volen sortir-se'n, ells i les seves famílies no tinguin altra sortida que l'emigració.

Si en un principi aquesta va ser

estimulada per França, que enviava les élites a la metròpoli perquè l'ajudessin a dominar el país, molt més recentment ha estat generada pel subdesenvolupament, la pobresa, els problemes econòmics, socials i la manca d'alternatives.

El cercle de la gana

En una zona com la de Saare Kolly Sallé, l'economia gira al voltant d'una agricultura i una ramaderia massa dependent d'un règim de pluges cada cop més afectat pel canvi climàtic. Aquí es practica una agricultura extensiva que, a causa de la falta d'adobs i materials agrícoles i la utilització de tècniques arcaïques, genera una producció molt baixa i provoca la degradació del medi ambient. El 60% de la producció són cereals (blat de moro, mill, sorgo o arròs) destinats al consum familiar, mentre que hi ha dos cultius comercials, el cotó i el cacauet, que en teoria són els que generen els ingressos de diner líquid a les famílies. Un futur miserable, i més si s'intenta resoldre l'equació derivada del rendiment i dels metres quadrats i s'hi afegeix que tot i que hi hagi uns petits excedents no hi ha mercats locals propers on els camperols puguin comercialitzar els productes.

Hi ha alguns mesos a l'any, sobretot en temps de sembra i pluja, entre el juny i l'octubre, que aquests es troben que han acabat la reserva d'aliments, en un moment en què els mosquits porten l'epidèmia de la malària i els caps de família es veuen pressionats per una dinàmica negativa que els obliga a gastar les poques reserves que tenen i destinar-les a comprar medicaments i manutenció. És així com, intentant assegurar el menjar de la família o els diners necessaris per comprar vestits i medicines, els camperols es veuen atrapats per un puny de ferro que els porta a malvendre el poc que tenen a comerciants ambulants arribats del nord, coneguts com els *bana bana*, que no tenen cap remordiment quan, aplicant el primer principi del capitalisme salvatge, s'aprofiten de la situació i com-

pren els productes molt per sota dels preus oficials. Una situació desesperada que potser es podria mitigar si els camperols no es veïessin atrapats per les pràctiques del monopoli —control de preus, imposició de les condicions d'explotació, control sobre els adobs i els circuits d'explotació— que practiquen les dues grans empreses, la Sodefitex (Societat de desenvolupament de Fibres Tèxtils) i la Sonacos (Societat de comercialització i tractament del cacauet) que controlen amb mà ferma els mercats de cotó i cacauet, els únics cultius, recordem-ho, que es poden comercialitzar i donar diner líquid a les famílies.

Trencament d'un cicle

Avui, què ens trobem? Doncs que la política de preus de les dues grans empreses han trencat un cicle, han empobrit les famílies i han provocat que actualment el diner de les collites del cotó o el cacauet allargui tan sols nou mesos a l'any. Si a això hi sumem la posterior actuació depredadora dels *bana bana*, els episodis de fam que es repeteixen entre els mesos de juny i octubre a la temporada de pluges i de sembra, l'oblit històric de la comunitat, on tan sols hi ha un centre de salut amb un infermer per atendre quinze mil persones, l'alt índex d'analfabetisme, especialment entre les dones, i l'obligació dels joves més preparats d'emigrar per buscar recursos externs, ens trobem que una comunitat com aquesta s'ha d'enfrontar a massa complicacions si vol guanyar un futur.

Saare Kolly Salle pot ser la paradoxa i l'exemple d'un Senegal on l'opulència extrema es barreja amb la pobresa més estricta. No és un tòpic. Tan sols s'ha d'anar fins a determinats punts de la Corniche de la capital Dakar, o a la Petite Côte, a indrets com la platja de Saly, per descobrir que el món de Gorgolou —l'heroi del còmic que s'ha fet al carrer amb una missió a la vida: buscar quelcom per menjar ell i la seva família— és una realitat colpidora que no poden amagar ni les coloraines dels vestits subtropicals, ni la incessant activitat que es res-

pira en mercats i places on el carrer és vida i la història queda fosa entre les olors de peix sec i fruits a punt d'esclatar. La realitat és dura i no fa concessions. Aquest és un país que, o t'atrapa i et desarma sempre que trenquis els tòpics en què t'han educat des de la infància i entenguis que tant la relació amb el temps com amb la pròpia idiosincràsia són fonamentals, o et provoca rebuig i llàstima, tal i com ha passat a un nombre cada cop més gran de turistes que s'hi acosten buscant el sol d'hivern i l'exotisme tancats als hotels, on els aires condicionats i la decoració ètnica els demostren que la seva estada a Àfrica no és una fantasia de telerealtat.

El cinema de Velingara

A Velingara hi havia un cinema. Era a l'aire lliure, tenia per sostre la Via Làctia, i a la gent li agradaven les pel·lícules de Kung Fu. El van tancar l'any 1984, no per res, sinó perquè es va espatllar la màquina i des de l'empresa responsable no es van buscar les peces necessàries per poder continuar portant la il·lusió i el somni a la ciutat. Una manca de planificació imperdonable que la Fatou explica, perquè ho ha sentit explicar al seu pare. Tot i que a Sanghare ha arribat la televisió —funciona amb energia solar—, l'adolescent, acompanyada de la seva amiga Izauthu, ha decidit visitar el vell recinte. Allà s'imaginen una vida menys sacrificada, allà, davant la paret blanca i immaculada que un dia va ser una pantalla, assegudes en un amfiteatre fantasma de cadires rovellades i herbes salvatges, intenten entendre com serà el futur. Podran estudiar?, es quedaran a casa?, continuaran picant al morter?, fent el te?, escombrant la casa?, treballant més hores del compte?, hauran d'emigrar? Res no saben, tan sols que els més grans han decidit treballar i aprofitar les oportunitats, que volen ser els protagonistes del seu destí i trencar d'una vegada amb la roda d'una història que els deixava poc marge per a l'esperança.

Pau Lanao i Pep Caballé

ADESC Senegal, juntament amb el GRAMC i ADESC Catalunya han creat un programa de desenvolupament integral.

Les dones han esdevingut protagonistes de la pròpia història. Ells són les responsables de la bona salut dels horts.

Un arbre centenari sol guardar l'entrada dels pobles. Sota el mango de Sanghare es reuneixen els homes per treballar i discutir sobre com és i serà el particular món.